

het schip werden gestookt. Was er zon, dan brandde die genadeloos op de gevangenen neer. Te eten kregen zij tweemaal per dag: wat in zeewater gekookte rijstepap, te drinken niet meer dan een halve mok water per etmaal. Pas toen dertig zieken gestorven waren, vond de Japanse gezagvoerder goed dat er een soort zeil boven de ernstig zieken werd gespannen.

Vijf dagen na het vertrek van Ambon bereikte de *'Maros Maroe'* het eiland Moena. Hier kwamen de honderdtwee-en-veertig overlevenden van het in brand geschoten schip aan boord. 'De over en weer uitgestrekte benen', aldus een van die overlevenden,

'vormden een onontwarbaar vlechtwerk. De mensen die daar lagen, waren er duidelijk bar slecht aan toe . . . Zeker de helft van hen was Engels . . . Het gros lag apathisch voor zich uit te staren toen wij bovenaan de trap aarzelden, niet wetend waar wij heen moesten. Maar toen wij, door de Japanners opgejaagd, voet aan dek zetten en een weg begonnen te zoeken tussen de ineengestrengelde lijven, werd de hele massa prompt één vijandig blok. Zij sloegen naar ons met hun stakerige armen of schopten met hun dik opgezwollen benen en de scheldwoorden en bedreigingen waren niet van de lucht.

. . . Een deel van hen had, om aan de luizen en jeuk te ontkomen, de restanten van hun kleding opgestroopt en wij zagen velen waarvan niet alleen de benen maar ook de genitaliën . . . opgezwollen waren tot olifantachtige proporties. Van alles en nog wat lag willekeurig door elkaar. Tussen de beri-beri-lijders lagen ernstig gewonden en dysenterie-patiënten, die erbarmelijk stonken doordat zij zich maar lieten gaan. Gelukkig viel veel van het vuil door het opgestapelde brandhout naar beneden.¹

Toen het schip van Moena wegvoer, ging het steeds langzamer varen en op de rede van Makassar bleef het liggen: de machine moest gerepareerd worden. Alle krijgsgevangenen dienden aan boord te blijven. 'Vol afschuwelijke blaren', aldus een der Britse officieren,

'lagen al deze mannen in de tropenzon over de ongelijke stapels brandhout verspreid. Tongen begonnen zwart te worden, beurse naakte schouders te bloeden en velen waren de waanzin nabij. De nacht was vervuld van het schreeuwen en roepen van de stervenden, van de vloeken van de uitgeputten die de slaap niet konden vatten en van het onophoudelijk gehik van mensen die op het punt staan aan beri-beri dood te gaan . . . Een jongeman die als gevolg van een zonnesteek lag te ijlen, schreeuwde dertig uur lang allerlei wartaal uit, totdat hij te zwak werd om enig woord te uiten.²

¹ Aangehaald in a.v., p. 300. ² A.v., p. 303.